

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.5.1.20>

PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY DOMOWEJ W KONTEKŚCIE DĄŻEŃ DO INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ UKRAINY

Mariia Bakaim

studentka

Institucji szkolnictwa wyższego „Lwowski Uniwersytet Biznesu i Prawa” (Lwów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0001-6210-652X

bakaim@gmail.com

Adnotacja. W artykule przeanalizowano kwestie przeciwdziałania przemocy domowej w kontekście dążeń do integracji europejskiej Ukrainy. Ustalono, że polityka rodzinna państwa, a wraz z nią metody prawne, sposoby i środki walki z przestępstwami w tej konkretnej dziedzinie zostały zmodyfikowane w miarę rozwoju społeczeństwa, a także w zależności od panującej wewnętrznej sytuacji społecznej, politycznej i gospodarczej. Stwierdzono, że ukształtowany na Ukrainie system stosunków społecznych, w szczególności ten dotyczący przeciwdziałaniu przestępstwom związanym z przemocą domową, w swojej istocie opierał się na zwyczajach i niektórych pisanych źródłach prawa. Stwierdzono, że nawet teraz w społeczeństwie ukraińskim istnieje niekorzystny trend spowodowany znaczną liczbą przestępstw i wykroczeń związanych z przemocą domową. Publiczne niebezpieczeństwo takich przestępstw polega nie tylko na wyrządzeniu fizycznej i psychicznej szkody dla zdrowia i życia ludzkiego, naruszeniu naturalnego niezaprzeczalnego prawa do bezpieczeństwa osobistego, ale ogólnie prowadzi do rozpadu rodziny, zaprzestania komunikacji interpersonalnej między jej członkami, którym towarzyszy zaburzenie i psychotraumatyczny wpływ na dzieci, złożona adaptacja społeczna nastolatków i zachowania samobójcze.

Rozpatrywane są ogólne uprawnienia właściwych jednostek Narodowej Policji Ukrainy jako innego organu i instytucji, na których powierzono funkcje do realizacji działań w zakresie zapobiegania i przeciwdziałania przemocy domowej. Podkreślono, że początkowe przepisy międzynarodowych standardów w dziedzinie walki z przemocą domową opierają się na głębokiej świadomości niedopuszczalności takiej przemocy, która jest rażącym naruszeniem praw człowieka.

Słowa kluczowe: Przemoc domowa, organizacje praw człowieka, organy ścigania, przeciwdziałanie, zachowanie ofiary, prawa człowieka.

COMBATING DOMESTIC VIOLENCE IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S EUROPEAN INTEGRATION ASPIRATIONS

Maria Bakaim

Postgraduate Student

Lviv University of Business and Law (Lviv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0001-6210-652X

bakaim@gmail.com

Abstract. The article analyzes the issue of combating domestic violence in the context of Ukraine's European integration aspirations. It is determined that the family policy of the state, and along with it the legal methods, ways and means of combating offenses in this particular area have changed with the development of society, as well as depending on the current internal social, political and economic situation. It was stated that the system of public relations formed in Ukraine, in particular the one concerning the counteraction to offenses related to domestic violence, was based on customs and some written sources of law. It is stated that even today there is an unfavorable trend in Ukrainian society, caused by a significant number of crimes and administrative offenses related to domestic violence. The public danger of such offenses lies not only in causing physical and mental harm to human health and life, violation of the natural inalienable right to personal safety, but also in general leads to family breakdown, cessation of interpersonal communication between its members, accompanied by disorder and trauma. impact on children, difficult social adaptation of adolescents and suicidal behavior.

The general powers of the authorized units of the National Police of Ukraine as another body and institution entrusted with the functions of implementing measures in the field of preventing and combating domestic violence are considered. It is emphasized that the basic provisions of international standards in the field of combating domestic violence are based on a deep awareness of the inadmissibility of such violence, which is a gross violation of human rights.

Key words: domestic violence, human rights organizations, law enforcement agencies, counteraction, victim behavior, human rights.

ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ УКРАЇНИ

Марія Бакаїм

здобувач

ЗВО «Львівський університет бізнесу та права» (Львів, Україна)

ORCID ID: 0000-0001-6210-652X

bakaim@gmail.com

Анотація. У статті проаналізовано питання протидії домашньому насильству в контексті євроінтеграційних прагнень України. Визначено, що сімейна політика держави, а поряд із нею правові методи, способи і засоби

боротьби з правопорушеннями в цій конкретній сфері видозмінювалися в міру розвитку суспільства, а також залежно від сформованої внутрішньої соціальної, політичної та економічної ситуації. Констатовано, що сформована в Україні система суспільних відносин, зокрема та, що стосується протидії правопорушенням, пов'язаним із домашнім насильством, у своїй основі спиралася на звичаї та деякі писані джерела права. Констатовано, що й нині в українському суспільстві спостерігається несприятлива тенденція, викликана значною кількістю злочинів та адміністративних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством. Суспільна небезпека таких правопорушень полягає не тільки в заподіянні фізичної та психічної шкоди здоров'ю і життю людини, порушенні природного незаперечного права на особисту безпеку, а й загалом призводить до розпаду сім'ї, припинення міжособистісного спілкування між її членами, що супроводжується розладом та психотравмуючим впливом на дітей, складною соціальною адаптацією підлітків і суїцидальною поведінкою.

Розглянуто загальні повноваження уповноважених підрозділів Національної поліції України як іншого органу та установи, на які покладаються функції зі здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Акцентовано, що вихідні положення міжнародних стандартів у сфері боротьби з домашнім насильством ґрунтуються на глибокому усвідомленні неприпустимості подібного насильства, яке є грубим порушенням прав людини.

Ключові слова: домашнє насильство, правозахисні організації, правоохоронні органи, протидія, віктимна поведінка, права людини.

Вступ. Останнім часом питання запобігання та протидії домашньому насильству доволі часто порушуються в контексті діяльності європейських правозахисних та громадських організацій, правоохоронних структур, наукових установ. Актуальність цього питання, активізація діяльності державних та громадських інститутів зумовлена передусім тим, що насильство є однією з найбільш поширених форм порушення прав людини, а домашнє насильство – це найпоширеніше і найскладніше для протидії явище (Суб'єкти протидії злочинності, 2020).

На жаль, немає об'єктивної та достовірної інформації про масштаби цього соціального явища, оскільки здебільшого воно залишається латентним. Офіційна статистика не засвідчує реального стану домашнього насильства через те, що більшість постраждалих не звертається за допомогою до підрозділів Національної поліції України.

Нагомість у четвірку найчастіших правопорушень у нашій державі входить домашнє насилля. Це свідчить про актуальність проблеми та затребуваність її вирішення в сьогодні.

Основна частина. Значний інтерес для дослідження питання забезпечення протидії домашньому насильству становлять праці таких відомих вчених, як В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, Ю.А. Ведерніков, І.П. Голосніченко, О.О. Дудоров, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, К.Б. Левченко, М.Н. Марченко, М.І. Магузов, Т.О. Мацелик, О.І. Остапенко, М.Ф. Стахурський, С.Г. Стеценко, О.О. Уварова, М.І. Хавронюк, Г.О. Христова, Ю.С. Шемшученко, В.К. Шкарупа та інші.

Водночас питання протидії домашньому насильству в Україні потребує постійного наукового супроводу.

Метою статті є дослідження питання протидії домашньому насильству в контексті євроінтеграційних прагнень нашої держави.

Загальноприйнятою є точка зору, відповідно до якої злочинність є явищем, притаманним будь-якому суспільству. Такий підхід зумовив розроблення наукових концепцій запобігання й протидії злочинності загалом і окремим її видам, а також формулювання на цій підставі кримінологічної політики в цій сфері (запобігання та протидія домашньому насильству в Україні).

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (далі – Закон) декларує, що державна політика в напрямі запобігання та протидії домашньому насиллю націлена на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до здолання домашнього насилля, забезпечення усебічної належної допомоги особам, постраждалим від такого насилля, та укріплення ненасильницької моделі поведінки у приватних відносинах.

Основні напрями впровадження політики держави в напрямі запобігання та протидії домашньому насиллю – це: запобігання домашньому насиллю; результативне реагування на випадки сімейного насилля шляхом впровадження механізму взаємодії суб'єктів, які реалізують заходи із запобігання та протидії домашньому насиллю; допомога та захист постраждалих осіб, гарантування відшкодування шкоди, завданої таким насиллям; ефективне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення кривдників до закріпленого законом виду юридичної відповідальності і коригування їхньої поведінки (Про запобігання та протидію домашньому насильству, 2017).

Характерною ознакою сучасного поступу вітчизняної юриспруденції в галузі забезпечення законних прав і свобод людини та громадянина є посилення боротьби з домашнім насильством. При цьому основна увага приділяється нормативно-правовому забезпеченню охорони особи від домашнього насильства і на рівні законодавчому, і шляхом затвердження та запровадження підзаконних нормативно-правових актів. Зазначена робота проводиться з використанням результатів досліджень у відповідній галузі правової науки, узагальненням практичних напрацювань і врахуванням відповідних міжнародних стандартів та зарубіжного досвіду. Відповідно, метою статті є аналіз міжнародних нормативно-правових документів, спрямованих на забезпечення протидії домашньому насильству, й узагальнення відповідного досвіду інших країн, який можна використати для організації нормативно-правового регулювання цього напрямку в нашій державі (Легенська, 2017: 111–116).

У наукових напрацюваннях вчені наголошують на тому, що якщо захист прав людини постає невід'ємним елементом дотримання правопорядку, то, вочевидь, розбудова ефективної системи захисту прав людини і громадянина неможлива поза включенням до неї такого специфічного виду діяльності як та, що здійснюється правоохоронними органами, в тому числі органами Національної поліції.

Також науковці акцентують на тому, що серед усіх правоохоронних органів органи Національної поліції мають доволі широкі повноваження, пов'язані не лише із захистом прав людини, але й з обмеженням цих прав, що можуть мати місце у процесі реалізації ними передбачених законом завдань (Методичні рекомендації щодо запобігання, 2018). В.І. Фелик звертає увагу, що Національну поліцію як державний правоохоронний орган із погляду її функціонального призначення в суспільстві необхідно розглядати як орган, який, з одного боку, дійсно служитиме інтересам людини та громадянина, а з іншого – виконання функцій з охорони публічної безпеки та порядку супроводжуватиметься захистом державних інтересів (Фелик, 2017: 131).

З цього приводу слушно висловились І.О. Горшенєва, зауваживши, що коли на певній стадії розвитку в суспільстві створено організовану і законодавчо встановлену систему державного контролю за будь-якими відхиленнями від правових норм, можна говорити про появу на громадській арені поліцейської діяльності, яка виступає як запобігання і придушення порушень правил і норм цього суспільства, а в разі потреби і застосування сили. Саме в можливості застосування примусових заходів полягає, на думку вченої, специфіка поліцейської діяльності. У зв'язку з цим зазначається, що застосування сили, навіть якщо воно санкціоноване правом, замало для кваліфікації поліцейської діяльності. Важливим аспектом діяльності поліції є реалізація функцій державного управління. І.О. Горшенєва доходить висновку про функціональний дуалізм поліції, оскільки в механізмі держави вона виступає як каральний і правоохоронний орган і водночас є підсистемою державного управління (Горшенєва, 2002: 14).

У продовження вказаного В.І. Фелик робить проміжний висновок про ймовірність того, що Національна поліція України також визначатиметься певним дуалізмом своєї правової сутності, що позначається на її правовому статусі як суб'єкта профілактичної діяльності, в тому числі щодо протидії гендерно зумовленому насильству (Фелик, 2017: 132).

Як вже було зазначено, важливе місце в цьому процесі посідає Національна поліція України. У п. 18 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено положення, яке дає повноваження поліцейським «вживати заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі» (Про Національну поліцію, 2015). Також п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 року № 877 говорить про те, що Національна поліція «відповідно до покладених на неї завдань вживає заходів із запобігання та припинення насильства в сім'ї» (Про затвердження Положення, 2015).

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» відображає участь у вирішенні проблем домашнього насильства державних структур, підпорядкованих Міністерству внутрішніх справ України. Так, ст. 10 цього закону містить перелік повноважень Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а саме:

- виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них;
- прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, в тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України;
- інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;
- винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників;
- взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством;
- здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;
- анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством;
- взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (Про запобігання та протидію домашньому насильству, 2017).

Натомість необхідно наголосити, що основою національного законодавства України у сфері попередження та протидії насильству в сім'ї виступають міжнародні стандарти подолання домашнього насильства (Насильство в сім'ї, 2012: 246).

До основних стандартів ООН належать:

- 1) Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена Резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р.;
- 2) Декларація про ліквідацію дискримінації стосовно жінок, затверджена Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 2263 від 7 листопада 1967 р.;
- 3) Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 18 грудня 1979 р., ратифікована Указом Президії Верховної Ради УРСР від 24 грудня 1980 р. (чинна згідно із Законом України від 12 вересня 1991 р. № 1543-ХІІ «Про правонаступництво України»);
- 4) Загальні рекомендації №№ 12, 14 та 19 Комітету ООН із ліквідації дискримінації стосовно жінок;

- 5) Декларація ООН про викорінення насильства щодо жінок № 48-104 від 20 грудня 1993 р.;
- 6) Пекінська Декларація та Платформа дій, ухвалена на Четвертій міжнародній конференції ООН зі становища жінок 15 вересня 1995 р.;
- 7) Модельний закон «Про запобігання домашньому насильству», схвалений 2 лютого 1996 р. Комісією ООН із прав людини;
- 8) Резолюція A/HRC/7/L.22/REV про викорінення насильства щодо жінок від 27 березня 2008 р. (Насильство в сім'ї, 2012: 37).

Висновки. Отже, підсумовуючи викладене вище, можемо констатувати, що нині увага світового співтовариства спрямована на розвиток важливого соціального інституту, яким є сім'я та її цінності, адже саме вона є найвагомішим чинником у формуванні кожної людини, становленні її як особистості. З цією метою пріоритет захисту сім'ї визнається державою, а також знайшов відповідне місце і в законодавстві України, і в загальноприйнятих нормах міжнародного права. Державна сімейна політика, що здійснюється в Україні, спрямована на зміцнення сім'ї та побудову взаємин між її членами на основі відповідальності, взаємодопомоги, взаємної любові та поваги. Однак, на жаль, у сучасному українському суспільстві спостерігається несприятлива тенденція, викликана значною кількістю злочинів та адміністративних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством. Суспільна небезпека правопорушень не тільки полягає в заповіданні фізичної та психічної шкоди здоров'ю і життю людини, порушенні природного незаперечного права на особисту безпеку, а й загалом призводить до розпаду сім'ї, припинення міжособистісного спілкування між її членами, що супроводжується розладом та психотравмуючим впливом на дітей, складною соціальною адаптацією підлітків і суїцидальною поведінкою.

Список використаних джерел:

1. Суб'єкти протидії злочинності. URL: <https://visnikkau.webnode.com.ua/news/sub-jekti-protidiji-zlochinnosti/>.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
3. Легенька М.М. Зарубіжний досвід протидії насильству в сім'ї та можливості використання в Україні. *ПРАВО І БЕЗПЕКА*. 2017. № 4 (67). С. 111–116.
4. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству : Лист Міністерства освіти і науки України від 18.05.2018 р. № 1/11-5480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18>.
5. Фелик В.І. Адміністративно-правове забезпечення профілактичної діяльності національної поліції України : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2017. 480 с.
6. Горшенева И.А. Полиция в механизме современного государства: теоретико-правовые аспекты : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.01. Москва, 2002. 28 с.
7. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/laws/show/580-19>.
8. Про затвердження Положення про Національну поліцію : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 року № 877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/laws/show/877-2015-p>.
9. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання: навчально-методичний посібник для курсантів вищих навчальних закладів МВС України / Укладачі: Запорожцев А.В., Лабунь А.В., Заброда Д.Г., Басиста І.В., Дроздова І.В., Брижик В.О., Мусієнко О.М. Київ, 2012. 246 с.

References:

1. Subiekty protydii zlochynnosti [Subjects of counteraction to crime]. URL: <https://visnikkau.webnode.com.ua/news/sub-jekti-protidiji-zlochinnosti/>. [in Ukrainian]
2. Pro zapobihannia ta protydiiu domashnomu nasytstvu [On preventing and combating domestic violence]: Zakon Ukrainy vid 7 hrudnia 2017 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>. [in Ukrainian]
3. Lehenka M.M. (2017). Zarubizhnyi dosvid protydii nasytstvu v simi ta mozhlyvosti vykorystannia v Ukraini [Foreign experience in combating domestic violence and opportunities for use in Ukraine]. *PRAVO I BEZPEKA*. № 4 (67). S. 111–116. [in Ukrainian]
4. Metodychni rekomendatsii shchodo zapobihannia ta protydii nasytstvu [Guidelines for preventing and combating violence]: Lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 18.05.2018 № 1/11-5480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18>. [in Ukrainian]
5. Felyk V.I. (2017). Administratyvno-pravove zabezpechennia profilaktychnoi diialnosti natsionalnoi politsii Ukrainy [Administrative law support of preventive activities of the National Police of Ukraine]: dys. ... doktora yuryd. nauk: 12.00.07. Kh. 480 s.. [in Ukrainian]
6. Gorsheneva I. A. (2002). Politciia v mekhanizme sovremenного gosudarstva: teoretiko-pravovye aspekty [Police in the mechanism of a modern state: theoretical and legal aspects]: avtoref. diss. kand. iurid. nauk: spetc. 12.00.01. M., 28 s. [in Russian]
7. Pro Natsionalnu politsiiu [On the National Police]: Zakon Ukrainy vid 02.07.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/laws/show/580-19>. [in Ukrainian]
8. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Natsionalnu politsiiu [On approval of the Regulation on the National Police]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28.10.2015 roku №877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/laws/show/877-2015-p>. [in Ukrainian]
9. Nasytstvo v simi ta diialnist orhaniv vnutrishnikh sprav shchodo yoho podolannia [Domestic violence and the activities of law enforcement agencies to overcome it]: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia kursantiv vyshchikh navchalnykh zakladiv MVS Ukrainy / Ukladachi: Zaporozhtsev A.V., Labun A.V., Zabroda D.H., Basysta I.V., Drozdova I.V., Bryzhyk V.O., Musiienko O.M. Kyiv, 2012. 246 s. [in Ukrainian]